A CONTROVERSIAL POLITICAL DECISION OF METROPOLITAN VENIAMIN COSTACHI : SUPPORTING ETERIA

Mirela Beguni
Lecturer, PhD., "Ştefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: In 1821, the Romanian Principalities were involved in the liberation movement of the Greeks from Turkish domination, the action of some Russian influence agents having an important role in supporting it by the natives. Believing that Eteria would be a chance for taking the Romanians out of the oppressive Ottoman suzerainty, Metropolitan Veniamin Costachi of Moldavia initially supported the revolution, a gesture which, in the light of the turn that it took, was criticized by some contemporaries and brought him, personally, a lot of pain and a two-year exile.

Keywords: Moldavia, Metropolitan Veniamin Costachi, Eteria, Alexandru Ipsilanti, Mihail Suţu

Personalitate proeminentă a istoriei naţionale, mitropolitul Veniamin Costachi (1803-1808; 1812-1842) a jucat un rol de prim rang nu doar în viaţa religioasă a Moldovei, ci şi în guvernarea acesteia, la baza cooperării între înaltul cler şi conducerea laică stând tradiţia bizantină a simfoniei între Biserică şi stat.

Crezând în necesitatea înnoirii ţării, ierarhul a căutat prin toate mijloacele să valorifice orice prilej pentru propăşirea Moldovei, o astfel de şansă considerând că ar putea fi Eteria, revoluţia de eliberare a grecilor de sub stăpânirea turcească.

Având relaţii amicale cu mulţi greci eruditi din Principat, mitropolitul Veniamin fusese introdus în misterele unei organizaţii eteriste încă din 1805, când era înfiinţată de către negustorii eleni din Iaşi societatea „Adelfaton" (însemnând frăţie), al cărei scop era „unirea armată a tuturor creştinilor din Imperiul Otoman, pentru a face să triumfe crucea asupra semilunii". În acest sens, ierarhul însuşi a confirmat o societate secretă în care se adunau bani pentru eliberarea Eladei, sub aparenţa uneia de ajutor mutual creată pentru ajutorarea străinilor şi a săracilor[1]. Astfel, prin constituirea unei asociaţii filoelenice puse sub patronajul bisericii, al cărei caracter politic nu reieşea din statutul său, se realiza pe pământul românesc, cu binecuvântarea mitropolitului Veniamin, o primă manifestare a idealului grec de „aruncare a blestematului jug al scaviei", în acelaşi scop al deşteptării spiritului public naţional fiind înfiinţată la Atena, în 1812, „Eteria amicilor muselor", ce-l avea ca preşedinte pe Capodistria, ministrul plenipotenţiar al Rusiei la Congresul de la Viena. Peste doi ani, în 1814, lua fiinţă la Odessa o altă asociaţie de acelaşi fel, „Societatea Prietenilor" (în greceşte „Philike Hetairia"), susţinută de intelectuali formaţi în mediul ideilor avansate ale Europei, care promovau ideea jertfirii pentru eliberarea patriei lor şi îl prezentau ca fiind implicat în conducere pe împăratul rus însuşi[2].

[1] Constantin Erbiceanu, *Despre viaţa şi activitatea mitropolitului Veniamin Costache ca mitropolit al Moldovei,* Imprimeria statului, Bucureşti, 1888, p. 22; Idem, *Istoria Mitropoliei Moldaviei şi Sucevei şi a Catedralei mitropolitane din Iaşi*, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1888, pp. 342-344, 363; Pompiliu Eliade, *Influenţa franceză asupra spiritului public în România,* ediţie de Alexandru Duţu, Editura Univers, Bucureşti, 1982, pp. 171, 212, 308, 317, 318.
[2] V. A. Urechia, *Istoria românilor,* tom. XIII, Tipografia şi fonderia de litere Thoma Basilescu, Bucureşti, 1901, pp. 8, 96; Constantin Erbiceanu, *Bărbaţi culţi greci şi români şi profesorii din Academiile de Iaşi şi Bucureşti, din epoca aşa zisă fanariotă (1650-1821)*, în „Memoriile Secţiunii Istorice", tom. XXVII, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, Bucureşti, 1905, p. 35.

BDD-A29501 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:19 UTC)

Totuşi, izbucnirea în anul 1821 a mişcării de eliberare greceşti a reprezentat pentru mitropolitul Veniamin un moment la care nu se aştepta şi de care „fu foarte încurcat”[3], cu atât mai mult cu cât ştia că planurile iniţiale ale şefilor Eteriei erau ca revoluţia să înceapă în anul 1825, când aceştia sperau ca Rusia să declare război Turciei, urmând ca armatele să traverseze Principatele, războiul cu turcii să aibă loc pe teritoriul elen sau în sudul Dunării, iar Ţările Române să se declare autonome[4].

O însemnare de la începutul manuscrisului vornicului Alecu Beldiman, în lucrarea consacrată de el „jalnicelor scene prilejuite în Moldova de răzvrătirile grecilor”, informează că, întrucât încă dinainte de intrarea lui Alexandru Ipsilanti în ţară începuseră să se înscrie în armata eteristă arnăuţii protipendadei şi ai Curţii, boierii şi Veniamin s-au adunat la Mitropolie spre a se sfătui, apoi, mergând la domnitorul Mihail Suţu – „sprijinul Eteriei greceşti ce a nenorocit Principatele cu desăvârşire”[5] –, li s-a spus că oştirea era alcătuită pentru a fi trimisă în Valahia, unde urma să lupte contra lui Tudor Vladimirescu[6].

Contrar planurilor iniţiale, eteriştii conduşi de Alexandru Ipsilanti au trecut Prutul la 22 februarie şi şi-au început „activitatea” în Iaşi cu omorârea a vreo 80 de turci şi cu prădarea caselor negustorilor acestei etnii şi ale unor români sau greci bănuiţi că ar fi avut bani, precum şi cu jefuirea băncii conaţionalului lor Andreas Pavli, apoi i-au ameninţat pe ieşeni că vor „călca” oraşul, fapte pe care mitropolitul Veniamin, boierii şi consulii i le-au reproşat conducătorului lor[7]. De asemenea, în vederea sporirii şi dotării armatei, eforii mişcării au lipit în tot oraşul afişe ce informau că primesc ostaşi plătiţi, pentru a căror înarmare pretindeau ca oricine are arme să le ducă la Mănăstirea Trei Ierarhi şi să le ofere contra cost, căci „la dimpotrivă urmare se vor lua cu de-a sila”. Pentru înzestrarea luptătorilor, eteriştii au solicitat şi 2.000 de cai, apoi, întâmpinând împotrivirea boierilor şi a mitropolitului, s-au dedat fără milă la prădarea hanurilor, a dughenelor şi a caselor, sub pretextul căutării de arme şi cai, ceea ce i-a determinat pe autohtoni, îngroziţi, să-şi caute salvarea în Basarabia şi în Bucovina[8].

Despre jefuirea sistematică a ţării a scris şi contemporanul Manolachi Drăghici că „drumurile se împănau de eterişti, colindând satele după cai, arme şi hrană, pe care le strângeau de pe la locuitori, încât nu ştiau oamenii în ţara lor unde s-ar adăposti ca să scape de prădăciuni şi de primejdia vieţii”[9], iar Alecu Beldiman preciza, deznădăjduit, că „nu se mai aştepta alta decât un cumplit sfârşit”[10].

În proclamaţia din 23 februarie către moldoveni, Ipsilanti, făcând aluzie la sprijinul rusesc, lucru cu atât mai credibil cu cât el era general maior în armata rusă şi aghiotant al ţarului, afirma că o „straşnică putere” stătea pregătită să-i pedepsească pe turci dacă aceştia ar îndrăzni să intre în Principate[11], ceea ce a contribuit la susţinerea iniţială a Eteriei de către autohtoni. Faptul că se răspândise în ţară vestea că mişcarea de eliberare a grecilor avea girul protectorilor românilor era

[3] Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol. II, ediţie de Barbu Theodorescu, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1969, p. 328.
[4] Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, p. LXX.
[5] Manolachi Drăghici, *Istoriea Moldovei pe timp de 500 ani până în zilele noastre*, tom. II, Tipografia Institutul Albinei, Iaşi, 1857, p. 59.
[6] Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Editura Junimea, Iaşi, 1975, pp. 39, 40.
[7] V. A. Urechia, *op. cit.*, tom. XIII, pp. 52, 96, 97; Alecu Beldiman, *Eterie sau Jalnicile scene prilejite în Moldavia din resvrătirile grecilor, prin şeful lor Alesandru Ipsilanti, venit din Rusia la anul 1821*, ediţie de Alecu Balica, Tipografia Buciumului român, Iaşi, 1861, pp. 4-6; Ilie Corfus, *op. cit.*, pp. 33, 34, 37, 38, 39, 306.
[8] *Ibidem*, pp. 39, 40.
[9] Manolachi Drăghici, *op. cit.*, tom. II, p. 118.
[10] Alecu Beldiman, *op. cit.*, p.17.
[11] Mai mult, la întâlnirea din 22 februarie dintre Mihai Suţu şi Alexandru Ipsilanti, şeful Eteriei i-a spus domnitorului moldovean că în sprijinul acţiunii revoluţionare venea o armată rusă de 70.000 de ostaşi, diverse însemnări şi scrieri probând răspândirea în Principat a zvonului că Ipsilanti sosea cu o oaste rusească (C. Bălan, *Domniile fanariote în Ţara Românească şi Moldova,* în *Istoria românilor*, vol VI, coord. Paul Cernovodeanu şi Nicolae Edroiu, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2002, p. 500).

BDD-A29501 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:19 UTC)

confirmat şi de Nicolae Rosetti Roznovanu, care îi spunea agentului francez Bois-le-Comte, după 13 ani de la evenimente: „Ruşii ne făcuseră să ne înrolăm cu toţii în Eterie. Ne ziceau: toate popoarele supuse din Orient vor redobândi libertatea şi vor înflori la umbra măririi noastre[...] Un singur sentiment, acela de a frânge jugul nesuferit, însufleţea populaţiile creştine supuse sultanului”[12].

Mai mult, consulul rus Pini – pe care un pamflet moldovean din 1821 îl numea „viclenie îmbrăcată în corp şi ciuma cea grozavă, ce are sufletul mai negru decât faţa”[13] – a pregătit cu domnitorul Mihail Suţu izbucnirea mişcării, acordându-le potecţie chiar şi membrilor Eteriei compromişi public faţă de Turcia. De asemenea, Capodistria, unul dintre principalii consilieri ai ţarului în probleme de politică externă şi viitor cancelar, a afirmat că Rusia ar putea interveni în favoarea grecilor în caz de „imperioasă necesitate”, lucru pe care ar fi vrut să-l facă prin crearea unui pretext ce ar fi permis intervenţia rusă, dacă lipsa de discreţie a lui Ipsilanti nu ar fi „stricat toate socotelile” prin anunţarea publică, înainte de vreme, a iminentului ajutor ţarist[14].

De altfel şi turcii, care numeau Eteria „cârdăşie”, percepuseră jocul de culise al ruşilor în antenarea românilor pentru susţinerea mişcării „apostaţilor” eleni, plângându-se de „partea ce avuseseră agenţii ruşi la revolta grecilor şi învinuindu-i cu dinadinsul că ei ar fi fost adevăraţii autori ai acestei nenorocite afaceri”[15]. Că turcii nu se înşelau în privinţa implicării esenţiale a ruşilor şi că mişcarea avea girul ţarului era probat şi de o epistolă din primăvara anului 1821, în care împărăteasa Elisabeta a Rusiei îi scria unei cunoscute despre „plecarea prinţului Ipsilanti”, a cărui „expediţie zăbovea din zi în zi”[16].

Astfel, se înţelege de ce la început, considerându-l pe şeful eterist drept emisar al împăratului rus şi al ortodoxiei şi crezând, ca şi mitropolitul Dionisie al Ungrovlahiei şi ca episcopii de Roman, de Buzău şi de Argeş, în şansa înnoirii ţării, mitropolitul Veniamin i-a binecuvântat persoana, armata şi întreprinderea, pentru ca ulterior, convingându-se că avea de-a face cu un insurgent fără nici un sprijin, să fie nevoit să fugă din ţară, compromis fiind de „întâia-i purtare neprevăzătoare”[17].

În plus, văzând ezitările mitropolitului Veniamin în a mai sprijini revolta, căci ea luase forme neaşteptate şi nedorite, Ipsilanti i-a scris ierarhului în termeni duri, la 26 februarie, prin locotenentul său Gheorghie Balan, cerându-i să oficieze un *Tedeum* pentru izbânda Eteriei: „Mîine să vii la Biserica Trei Ierarhi, pentru ca să săvârşeşti serviciile prestabilite, şi prea sfinţia ta să nu pretextezi aşteptând şi ordin, pentru că aceasta, vrând sau nevrând vei merge. Iar aceasta după poruncă”[18]. Asemenea gest poate oferi încă o explicaţie a acţiunilor mitropolitului, care, provocând furia eteriştilor prin neprezentare, ar fi putut cauza repercusiuni violente asupra oraşului şi a ţării. Mai mult, generalul rus Ivan Inzov afirma că şi domnitorul Mihail Suţu i-ar fi cerut ierarhului, tot la 26 februarie, să oficieze duminică, 27 februarie, sfinţirea steagurilor şi a trupelor eteriste, astfel încât în acea zi solemnă, Veniamin, supunându-se, a binecuvântat drapelele albastre cu textul „mă ridic din cenuşă” şi „a citit rugăciune asupra sabiei lui Ipsilanti şi l-a încins cu ea, zicându-i «că să-l învrednicească Dumnezeu să fie împărat grecilor»”[19].

---

[12] Ioan C. Filitti, *Frământările politice şi sociale în române de la 1821 Principatele la 1828*, Editura „Cartea românească”, Bucureşti, 1932, pp. 41, 42.
[13] Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor,* supl. I, vol. IV (infra *Hurmuzaki*, supl. I, vol. IV), coord. D. A. Sturdza, D. C. Sturdza, Octavian Lugoşianu, Bucureşti, 1891, p. 5.
[14] Keith Hitchins, *Românii 1774-1866*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, pp. 185, 186; V. A. Urechia, *op. cit.*, tom. XIII, pp. 9, 96, 97.
[15] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană,* ediţia a III-a (de I. Vlădescu), vol. X, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1930, p. 42.
[16] Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. VIII, Bucureşti, 1938, p. 261.
[17] Idem, *Istoria literaturii…,* p. 328.
[18] Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, p. 105.
[19] Ioan Mitican, *Întâmplări din Principatele Române frământate de revoluţia eteristă,* în „Ziarul Lumina” din 5 martie 2008; Constantin Erbiceanu, *Un manuscript românesc. Istoriile bisericeşti şi politiceşti din anii de la Christos 1701*

BDD-A29501 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:19 UTC)

De asemenea, mitropolitul a oferit Eteriei, la 28 februarie, un soldat înarmat pe cheltuiala sa, iar la 10 martie, şi 10.000 de lei şi patru „telegari", aceste ajutoare – nesemnificative în comparaţie cu suma de 3 milioane de lei ce a fost strânsă în Iaşi în doar câteva zile sau cu cea de 600.000 de lei provenită din prădarea bancherului grec Andreas Pavli[20], mai ales dacă se ţine cont de importanţa şi de bogăţia instituţiei conduse de Veniamin – având, probabil, rolul de a linişti spiritele agitate ale răzvrătiţilor, care ar fi putut recurge la silnicii pentru a obţine avantaje materiale cu mult mai mari.

Totuşi, în pamfletul intitulat *Strigarea norodului Moldaviei către boierii pribegiţi şi către mitropolitul*, compus de Ionică Tăutu la Suceava, în martie 1821, autorul, „fără să admită că veleităţi onorabile au putut face pe mitropolit şi pe unii boieri să spere că din conlucrarea cu Eteria ar putea să iasă binele patriei", le reproşa că nu s-au arătat „slugi credincioase preaputernicei Porţi" şi că „acest pas îndrăzneţ, în pământul nostru a lăsat urme sângerate". Şefului bisericii, Ionică Tăutul îi imputa şi gesturile săvârşite în prealabil în sprijinul revoluţionarilor, acuzându-l că „a umblat pe uliţe sfătuind norodul" să sprijine mişcarea grecilor şi că a „blagoslovit" armele insurgenţilor pentru „a vărsa sîngele otomanilor"[21].

Reproşurilor făcute atunci sau mai târziu ierarhului în legătură cu susţinerea iniţială a mişcării le răspundea vornicul Alecu Beldiman, în lucrarea consacrată de el revoltei grecilor. Subliniind aportul domnitorului Mihail Suţu, care a mers până la punerea resurselor ţării şi a averii personale la dispoziţia Eteriei, contemporanul evenimentelor întreba retoric: „Spune-mi ce putea să facă întru aşa întâmplări/ Ar fi putut, dimpotrivă, să facă alte urmări?" şi „Domnia fiind în scaun, cine ar fi îndrăznit/ Un cuvânt măcar să zică, că s-ar fi primejduit"[22].

Rolul de căpetenie al domnitorului fanariot în angrenarea ţării pentru sprijinirea Eteriei a fost reliefat şi de Manolachi Drăghici, care aprecia că „această unire a lui cu şefii insurgenţilor greci asupra Turciei […] a fost pentru suferinţa Moldovei", căci „dacă s-ar fi împotrivit voinţii lor de a expoza Principatele în fruntea răscoalei, precum a urmat Alexandru Voievod Suţul la Bucureşti, ţările acestea rămâneau necălcate de turci, neprădate de dânşii şi nezdruncinate aşa de mult prin bejenia urmată"[23]. La fel, într-o scrisoare din 20 martie 1821 adresată contelui Capodistria, boierii moldoveni refugiaţi la Sculeni se plângeau de faptul că domnitorul, „profitase de o autoritate abuzivă pentru a incita locuitorii Principatului la spiritul contagios al insurecţiei, cu scopul de a-i înrola", precum şi de influenţa lui de precipitare a patriei „într-un abis de mizerie, ce-i obligase să-şi abandoneze căminele"[24].

În contextul politic prezentat, acţiunea mitropolitului Veniamin Costachi de sprijinire iniţială a mişcării de eliberare a grecilor − prin care ierarhul patriot a s perat să obţină eliberarea românilor de sub apăsătoarea suzeranitate turcească − a reprezentat un gest explicabil , care, deşi i-a adus în plan personal multă durere şi un exil de doi ani, a avut şi consecinţa benefică de înlocuire a domnitorilor fanarioţi cu domnitori pământeni, marcând începutul renaşterii naţionale.

BIBLIOGRAPHY

Bălan, C., *Domniile fanariote în Ţara Românească şi Moldova,* în *Istoria românilor*, vol VI, coord. Paul Cernovodeanu şi Nicolae Edroiu, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2002.

până în zilele noastre, de mine mult păcătosul Andronic. În sfânta Monastire a Neamţului, anul 1856, în „Biserica Ortodoxă Română", an. XVII, 1894, p. 808.

[20] Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor,* vol. X, coord. Nicolae Iorga, Bucureşti, 1897, pp. 110-112, 115; Theodor Codrescu, *Uricarul,* vol. VIII, Tipografia Buciumului Român, Iaşi, 1886, p. 378; Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 105, 106 .

[21] Ionică Tăutul, *Scrieri social-politice,* ediţie de Emil Vîrtosu, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1974, pp. 89, 90; Ioan C. Filitti, *op. cit.*, pp. 105-107.

[22] Alecu Beldiman, *op. cit.*, pp. 17, 19.

[23] Manolachi Drăghici, *op.cit*., tom. II, p. 110.

[24] *Hurmuzaki,* supl. I, vol. IV, p. 2.

BDD-A29501 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:19 UTC)

Beldiman, Alecu, *Eterie sau Jalnicile scene prilejite în Moldavia din resvrătirile grecilor, prin şeful lor Alesandru Ipsilanti, venit din Rusia la anul 1821*, ediţie de Alecu Balica, Tipografia Buciumului român, Iaşi, 1861.
Codrescu, Theodor, *Uricarul*, vol. VIII, Tipografia Buciumului Român, Iaşi, 1886.
Corfus, Ilie, *Însemnări de demult*, Editura Junimea, Iaşi, 1975.
Drăghici, Manolachi, *Istoriea Moldovei pe timp de 500 ani până în zilele noastre*, tom. II, Tipografia Institutul Albinei, Iaşi, 1857.
Eliade, Pompiliu, *Influenţa franceză asupra spiritului public în România,* ediţie de Alexandru Duţu, Editura Univers, Bucureşti, 1982.
Erbiceanu, Constantin, *Bărbaţi culţi greci şi români şi profesorii din Academiile de Iaşi şi Bucureşti, din epoca aşa zisă fanariotă (1650-1821)*, în „Memoriile Secţiunii Istorice", tom. XXVII, Institutul de Arte Grafice Carol Gőbl, Bucureşti, 1905.
Idem, *Despre viaţa şi activitatea mitropolitului Veniamin Costache ca mitropolit al Moldovei,* Imprimeria statului, Bucureşti, 1888.
Idem, *Istoria Mitropoliei Moldaviei şi Sucevei şi a Catedralei mitropolitane din Iaşi*, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1888.
Idem, *Un manuscript românesc. Istoriile bisericeşti şi politiceşti din anii de la Christos 1701 până în zilele noastre, de mine mult păcătosul Andronic. În sfânta Monastire a Neamţului, anul 1856,* în „Biserica Ortodoxă Română", an. XVII, 1894, pp. 802-823.
Filitti, Ioan C., *Frământările politice şi sociale în Principatele române de la 1821 la 1828,* Editura „Cartea românească", Bucureşti, 1932.
Hitchins, Keith, *Românii 1774-1866,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1998.
Hurmuzaki, Eudoxiu, *Documente privitoare la istoria românilor,* vol. X, coord. Nicolae Iorga, Bucureşti, 1897; supl. I, vol. IV, coord. D. A. Sturdza, D. C. Sturdza, Octavian Lugoşianu, Bucureşti, 1891.
Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol. II, ediţie de Barbu Theodorescu, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1969.
Idem, *Istoria românilor*, vol. VIII, Bucureşti, 1938.
Mitican, Ioan, *Întâmplări din Principatele Române frământate de revoluţia eteristă,* în „Ziarul Lumina" din 5 martie 2008.
Tăutul, Ionică, *Scrieri social-politice,* ediţie de Emil Vîrtosu, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1974.
Urechia, V. A., *Istoria românilor,* tom. XIII, Tipografia şi fonderia de litere Thoma Basilescu, Bucureşti, 1901.
Xenopol, A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană,* ediţia a III-a (de I. Vlădescu), vol. X, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1930.

BDD-A29501 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:19 UTC)